

Kamer der Volksvertegenwoordigers

Chambre des Représentants

5 MAART 1947.

5 MARS 1947.

WETSONTWERP

houdende machtiging van de vrouwen
ot uitoefening van het ambt van advocaat
bij het Hof van Verbreking.

PROJET DE LOI

autorisant la femme à exercer les fonctions d'avocat
à la Cour de Cassation.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR DE JUSTITIE (1)
UITGEBRACHT

DOOR MEVROUW DE RIEMAECKER-LEGOT.

RAPPORT

FAIT AU NOM
DE LA COMMISSION DE LA JUSTICE (1)

PAR Mme DE RIEMAECKER-LEGOT.

MEVROUWEN, MIJNE HEEREN,

MESDAMES, MESSIEURS,

Zoo er ooit een wetsontwerp is geweest, dat gekenmerkt wordt zoowel door zijn klaarblijkelijke opportuniteit, als door de gewettigdheid van zijn beginsel, dan is het wel dit houdende machtiging voor de vrouwen tot uitoefening van het ambt van advocaat bij het Hof van Verbreking. Het werd in zekeren zin, voorbereid en gesteund door reeds bestaande wetten, waarvan de eene, van 22 April 1922 de vrouw toelaat tot de uitoefening van het beroep van advocaat, en de andere, die precies dezelfde beginselen inhoudt, zoopas door beide Kamers eenstemmig of bijna eenstemmig werd aangenomen. Het kan gerangschikt worden in de categorie van de nevenontwerpen waarvan de aanneming zich opdringt omdat de beweegredenen gelijkwaardig zijn.

S'il est un projet de loi caractérisé par l'évidence de son opportunité aussi bien que par la légitimité de son principe, c'est celui qui autorise la femme à exercer les fonctions d'avocat à la Cour de Cassation. Il est en quelque sorte présenté et supporté par des lois préexistantes et dont l'une, en date du 22 avril 1922, admet la femme à accéder à la profession d'avocat, et l'autre qui contient exactement ses principes, vient d'être adoptée par les deux Chambres, à l'unanimité ou peu s'en faut. Il se situe dans la catégorie des projets corollaires dont l'adoption s'impose par identité de motifs.

(1) Samenstelling van de Commissie voor de Justitie: de heeren Joris, voorzitter; Carton de Wiart, Charloteaux, Charpentier, De Gryse, De Riemaecker-Legot (Mevr.), du Bus de Warnaffe, Héger, Lambotte, Maes, Oblin, Philippart. — Bohy, Collard, Craeybeekx, Gruselin, Hossey, Somerhausen, Soudan, Vranckx. — Demany, Jacquemotte. — Janssens (Charles), Van Glabbeke.

Zie:

114: Wetsontwerp.

(1) Composition de la Commission de la Justice: MM. Joris, président; Carton de Wiart, Charloteaux, Charpentier, De Gryse, De Riemaecker-Legot (Mme), du Bus de Warnaffe, Héger, Lambotte, Maes, Oblin, Philippart. — Bohy, Collard, Craeybeekx, Gruselin, Hossey, Somerhausen, Soudan, Vranckx. — Demany, Jacquemotte. — Janssens (Charles), Van Glabbeke.

Voir:

114: Projet de loi.

G.

De advocaat bij het Hof van Verbreking is de pleitbezorger van de rechtsmacht; hij behoudt al de voorrechten van den advocaat, zelfs bij de andere rechtbanken, zoo bij op een lijst van de Orde voorkomt; hij vertegenwoordigt de partijen; hij heeft het monopolie van de rechtspleging, hij alleen is bevoegd om te postuleeren en conclusiën te nemen (wet van 4 Augustus 1832, art. 31); hij pleit er natuurlijk, zooals hij anderzijds mag pleiten bij het Hof van beroep, bij de rechtbank van eersten aanleg en overal waar de advocaat daartoe het recht heeft.

In tegenstelling met de candidaat-pleitbezorgers moeten de candidaat-advocaten bij het Hof van Verbreking houders zijn van het diploma van doctor in de rechten sedert ten minste zes jaar (*ibid.*, art. 31). In feite, worden slechts tot advocaat bij het Hof van Verbreking gekozen, de advocaten die ingeschreven zijn bij een balie van de Orde en zich onderscheiden door hun groote rechtskennis en hun onbetwistbare ondervinding.

De vrouwen kunnen de hoedanigheden van de candidaten vereischt, even goed bezitten als hun mannelijke mededingers. De taak van den advocaat bij het Hof van Verbreking is precies deze die hem in zijn hoedanigheid van advocaat door de wet van 1922 wordt opgedragen, vermeerderd met deze die de Kamers niet geaarzeld hebben hem, in zijn hoedanigheid van ministerieel officier bevoegd tot het postuleeren en het nemen van conclusiën, toe te kennen.

De vergelijking is volkomen duidelijk en treffend, wanneer men de uitwerking nagaat van de wet van 10 Januari 1891 betreffende de rechtspleging bij de rechtbanken van eersten aanleg; de combinatie van de voornoemde wet van 1922, van deze waarbij de vrouw wordt toegelaten tot de uitoefening van het beroep van pleitbezorger, en van deze van 1891, zal aan de vrouw pleitbezorger bij sommige rechtbanken van eersten aanleg, het recht geven allerlei rechtszaken te pleiten voor zoover zij, vóór haar benoeming tot pleitbezorger, werd toegelaten tot den eed van advocaat (wet van 10 Januari 1891, art. 1 gewijzigd bij K. B. n° 110 van 27 Februari 1935).

Ongetwijfeld zal bij sommigen, die slechts met leede oogen zien hoe de vrouwen haar plaats innemen in de besturen of ministerieele functiën waarnemen, een schijn van bezwaren oprijzen. Zij zullen denken: in eersten aanleg, in beroep en zelfs in verbreking pleiten gaat nog, want in Verbreking staat het pleidooi van den advocaat, om zoo te zeggen, onder de voogdij van den advocaat bij het Hof van Beroep, die postuleert en strijdt, maar aan de vrouw het recht verleen van het *dominus litis* in Verbreking is heel wat ernstiger.

Die schijn van bezwaar valt weg zoodra men de dingen in hun werkelijk verband beschouwt.

L'avocat à la Cour de Cassation est l'avoué de la juridiction, avoué qui conserve toutes les prérogatives de l'avocat même aux autres prétoires s'il figure à un tableau de l'Ordre; il représente les parties; il a le monopole de la procédure, seul il a qualité pour postuler et prendre des conclusions (loi du 4 août 1832, art. 31); il y plaide évidemment comme d'autre part il peut plaider en Cour d'Appel, au tribunal de première instance et partout où l'avocat y a droit.

A l'inverse de ce qui en est des candidats avoués, les candidats avocats à la Cour de Cassation doivent être porteurs du diplôme de docteur en droit depuis six ans au moins (*ibid.* art. 31). En fait, même ne sont choisis comme avocats à la Cour de Cassation, que des avocats inscrits à un barreau de l'Ordre qui se signalent par de hautes connaissances juridiques et par une expérience indiscutable.

Ces qualités exigées des candidats, les femmes les peuvent avoir au même titre que leurs concurrents masculins. La mission assumée par l'avocat à la Cour de Cassation est exactement celle que la loi de 1922 lui confère en tant qu'avocat, accrue de celle que les Chambres n'ont pas hésité à lui reconnaître en tant qu'officier ministériel habile à postuler et à prendre des conclusions.

Le parallèle est absolument net et frappant lorsque l'on considère les effets de la loi du 10 janvier 1891, relative à la procédure dans les tribunaux de première instance; la combinaison de la loi de 1922 précitée, de la loi qui autorise la femme à exercer la profession d'avoué et de celle de 1891, assurera à la femme avoué près certains tribunaux de première instance, le droit de plaider toute espèce de cause pour autant qu'avant sa nomination d'avoué, elle ait été admise au serment comme avocat (loi du 10 janvier 1891, art. 1er modifié par A. R. n° 110 du 27 février 1935).

Sans doute viendra-t-il à l'esprit de certains qui se résolvent à regret à voir les femmes prendre place dans les administrations ou remplir des offices ministériels, des ombres d'objections. Ils penseront: plaider en première instance, en appel, voire en cassation, passe encore car en Cassation la plaidoirie de l'avocat est comme mise en la tutelle de l'avocat à la Cour de Cassation qui postule et qui combat, mais investir la femme du pouvoir du *dominus litis* en Cassation, c'est autrement sérieux.

L'ombre d'objection s'évanouit dès que l'on considère l'aspect réel des choses.

Weliswaar, wordt één geding des te kiescher naarmate het van eersten aanleg naar de rechtsmacht van beroep overgaat en vandaar naar de hoogste controle van Verbreking. De verstandelijke hoedanigheden die eigen zijn aan de vrouw, doen in niets onder voor deze van den man, wanneer een vraagstuk een zorgvuldig en nauwkeurig onderzoek vergt. Meer nog, het in Verbreking gevoerde debat past beter bij de vrouw, dan het debat vóór de rechtbank van eersten aanleg of in beroep. Hier zijn de aanvallen scherp, soms onverwacht; de zorg voor een slagvaardig antwoord vergt evenveel kracht als oplettendheid, een strijd lust, die den man meer eigen is dan de vrouw. In Verbreking komt het gerechtelijk debat neer op een uitwisseling van schriftelijke memories, waarvan de eene het verzoek van den eischer aanvult (wet van 25 Februari 1925 betreffende de rechtspleging in Verbreking in burgerlijke zaken, art. 13) en de andere het antwoord van den verweerder uitmaakt (ibid., art. 15).

Dit debat berust overal op teksten en beginselen en maakt steeds een studie uit van de leer en van de rechtspraak; het ontwikkelt zich in een sfeer van rust en objectiviteit; zelfs indien het hardnekkig wordt, past het zich voortreffelijk aan bij het vrouwelijk temperament; in de kalmte van een uiterst doorgedreven rechtstudie, kan de verstandige vrouw, de volledige maat van haar kunnen geven.

Goed beschouwd, wordt het bezwaar een argument te meer ten voordeele van de aanneming van het ontwerp.

Sommige leden van uw Commissie hebben, terecht, opgemerkt dat wie aan de vrouw het recht zou ontzeggen om het ambt van advocaat bij het Hof van Verbreking uit te oefenen, haar zou treffen wegens haar geslacht en dat, bovendien, rekening moet worden gehouden met het feit, dat de keus onderworpen is aan een selectie, die door het Hof van Verbreking zelf moet worden gedaan.

* *

De voorstelling van den tekst vergt eenige toelichting. In den tekst van het wetsontwerp, waarbij de vrouw wordt toegelaten tot de uitoefening van het beroep van pleitbezorger, wordt het recht van den echtgenoot om zijn machtiging in te trekken uitdrukkelijk geformuleerd in den tekst die dit recht regelt (art. 3); onderhavig ontwerp, evenals de wet van 7 April 1922, beperkt zich er toe de rechtspleging in te richten, die op de akte der intrekking volgt. Het spreekt vanzelf, dat de vorm van de intrekking, wegens de gelijkheid van de beweegredenen, deze zal zijn die voorzien is voor de intrekking van de machtiging tot uitoefening van het beroep van pleitbezorger.

Anderzijds, bedingt het ontwerp niet, dat de vrouw-advocaat bij het Hof van Verbreking niet mag geroepen worden om een magistraat te vervangen. In feite, volstaat de wet van 7 April 1922 daartoe, vermits de advocaten bij het Hof van Verbreking allen advocaten ingeschreven bij een Balie zijn en de uitsluiting daaruit voortvloeit.

* *

Il est vrai qu'un litige devient délicat à mesure qu'il va de juridiction de première instance en juridiction d'appel et de celle-ci au contrôle suprême de Cassation. Les qualités intellectuelles propres à la femme ne le cèdent en rien à celles de l'homme, lorsqu'un problème demande un examen minutieux et précis. Mieux, le débat institué en Cassation convient mieux à la femme que le débat du prétoire en première instance ou en appel. Ici les attaques sont vives, parfois inattendues; le souci des ripostes péremptoires requiert la force autant que l'attention, une combativité plus propre à l'homme qu'à la femme. En Cassation le débat juridique se traduit en échange de mémoires écrits, l'un ampliatif de la requête du demandeur (loi du 25 février 1925 concernant la procédure en Cassation, en matière civile, art. 13), et l'autre en réponse par le défendeur (ibid. art. 15).

Ce débat, qui repose sur textes et principes, est tout d'étude de la doctrine et de la jurisprudence; il se développe dans une ambiance de calme et d'objectivité; même s'il se fait opiniâtre, il s'accommode parfaitement du tempérament féminin; dans la sérénité d'une étude de droit des plus poussée, la femme intelligente peut donner toute sa mesure.

A bien réfléchir l'objection devient un argument de plus en faveur de l'adoption du projet.

Certains membres de votre Commission ont fait remarquer, à juste titre, que refuser à la femme l'exercice des fonctions d'avocats à la Cour de Cassation, c'est la pénaliser à cause de son sexe et qu'il faut, au surplus, tenir compte du fait que le choix est subordonné à une sélection qui appartient à la Cour de Cassation elle-même.

* *

La présentation du texte demande quelques précisions. Dans celui du projet de loi autorisant la femme à exercer la profession d'avoué, le droit de révocation de l'autorisation maritale est formulé en termes exprès dans le texte qui l'organise (art. 3); le présent projet, comme la loi du 7 avril 1922, se borne à organiser la procédure consécutive à l'acte de révocation. Il va de soi que par identité de motifs la forme de la révocation sera celle qui est prévue pour la révocation de l'autorisation d'exercer la profession d'avoué.

D'autre part, le projet ne dispose pas que la femme avocat à la Cour de Cassation ne peut être appelée à suppléer un magistrat. En fait la loi du 7 avril 1922 suffit à ces fins puisqu'aussi bien les avocats à la Cour de Cassation sont tous avocats inscrits à un Barreau et que l'exclusion en découle.

* *

Met 14 stemmen tegen 1 heeft uw Commissie het wetsontwerp aangenomen.

Een lid, dat tegenstemde, verantwoordde zijn negatieve stemming in dezer voege :

Het wetsontwerp is een nieuwe mijlpaal op den weg van de opneming van de vrouw in beroepen en diensten die tot dusver alleen voor mannen toegankelijk waren.

Was het werkelijk noodig, dat de vrouwen sommige van de 14 plaatsen van advocaat bij het Hof van Verbreking zouden kunnen bekleeden.

Morgen zal men, steeds uit naam van de gelijkheid van de geslachten, eischen dat de vrouw toegang krijgt tot de magistratuur.

Overtuigd, dat de plaats van de vrouw normaal in den huiskring is waarvan zij de vorstin is en dat men niet zonder dwingende reden de verleiding moet in de hand te werken om ze er aan te onttrekken, zijn we van oordeel, dat men een streven moet remmen hetwelk moeilijk overeen is te brengen met de christelijke opvatting van het gezin en met de noodzakelijkheid ze weer ingang te doen vinden.

Dit verslag werd met eenparigheid goedgekeurd.

De Verslaggever,

De Voorzitter,

Mme DE RIEMAECKER-LEGOT.

L. JORIS.

C'est par 14 voix contre 1 que votre Commission a adopté le projet de loi.

Le membre qui a voté contre, justifie comme suit son vote négatif :

Le projet de loi marque une nouvelle étape dans l'accession de la femme aux professions et offices jusqu'ici réservés aux hommes.

Vraiment était-il nécessaire que la femme puissent occuper certaines des 14 places d'avocats près la Cour de Cassation ?

Demain on exigera, toujours au nom de l'égalité des sexes, l'accession de la femme à la magistrature.

Convaincu que le rôle de la femme est normalement à son foyer dont elle est la reine et qu'il ne faut pas multiplier sans raisons majeures les tentations de l'en éloigner, nous pensons qu'il échet de freiner un mouvement qui s'accorde mal avec la conception chrétienne de la famille et avec la volonté de la restaurer.

Le présent rapport a été adopté à l'unanimité.

Le Rapporteur,

Le Président,

Mme DE RIEMAECKER-LEGOT.

L. JORIS.